

TARTALOM

BEVEZETŐ	13
I. RÉSZ	17
ELSŐ FEJEZET	
SZEKFŰ GYULA VILÁGKÉPÉNEK MEGHATÁROZÓ ELEMEI 1945 ELŐTT	19
I. A katolicizmus szerepe. Hitbéli, világképbeli és politikai nézőpontok	19
Anatole France „kettős természete”	21
Nemzeti és népi lélek	22
Kereszténység és társadalmi demokrácia. Kereszténység és liberalizmus	27
II. Széchenyi István eszméi és példája	29
<i>A Három nemzedék. Egy hanyatló kor története</i>	
Széchenyi-képe	31
<i>A Három nemzedék</i> utáni Széchenyi-képek	35
III. Legfőbb elleneszmény: „a szellemi értékeitől kiűrtett” liberalizmus	39
A dualizmus politikai rendszerének működése	
Szekfű Gyula hanyatláselmélete szerint	41
<i>A Három nemzedék</i> mint a magyar liberalizmus vázlatos története	42
Elméleti megfontolások. A liberalizmus természete, működése és eredete	44
Szekfű Gyula mint (konzervatív) liberális?	49
MÁSODIK FEJEZET	
ESZMÉNYEK VEZÉRELTE TÖRTÉNETÍRÁS	52
Szekfű Gyula történetiszemléletének alapjai	52
A magyar történelem „tematizálása”	56
A Szent István-i állameszme	56
A török pusztítás kérdései	58
„Kismagyar” contra „nagy magyar” szemlélet	61

Rendi-nemesi felkelések (?), nemzeti szabadságharcok (?), függetlenségi küzdelmek (?) a 17. századi Erdélyben.	
A vallásszabadság kérdései	65
Történetírói képek II. Rákóczi Ferencről	70
A 18. századi magyar barokk. „Regnum Marianum”.	
Magyar felvilágosodás	74
Kossuth Lajos alakja és szerepei	76
Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc.	80
Egy sikeresen megvalósultnak ítélt Szekfű-eszmény: az 1867-es kiegyezés. És ami utána következett	82

HARMADIK FEJEZET

NEMZETPOLITIKA ÉS TÁRSADALOMPOLITIKA

TRIANON UTÁN: SZEKFŰ-ÉRTELMEZÉSEK	85
„A trianoni Magyarország”. A leszakadt magyarság	85
„Állam- és nemzetfenntartás”. „Népiség, nemzet és állam”.	
„Magyar középosztály?”	89
„Fajbiológiai vagy történeti egység?”	93
Szekfű Gyula és a magyar zsidóság	95
Földreform, a magyar vidék sorsa	103
A magyar ifjúság és nemzedékei	106
„Neobarokk” társadalom Trianon után	108

II. RÉSZ

NEGYEDIK FEJEZET

A SZEKFŰ-RECEPCIÓ ELSŐ SZAKASZA (1913–1927)	113
<i>A száműzött Rákóczi. 1715–35 mint Szekfű Gyula</i>	
történészszakmai tűzkeresztsége 1914–16-ban	113
Időbeli előzmények: Szekfű Gyula korábbi munkái	113
<i>A száműzött Rákóczi sorsa</i>	116
<i>Der Staat Ungarn. Eine Geschichtsstudie. – A magyar állam életrajza. Történelmi tanulmány. (1917–18)</i>	136
<i>Három nemzedék. Egy hanyatló kor története. (1920)</i>	140
<i>Történetpolitikai tanulmányok. (1924). Iratok a magyar államnyelv kérdésének történetéhez 1790–1848. (1926)</i>	153

ÖTÖDIK FEJEZET

POLITIKAI, SZELLEMI ÉS TÁRSADALMI

KAPCSOLATOK. ÚJABB SZAKMAI VITÁK A HÚSZAS

ÉVEK VÉGÉN ÉS A HARMINCAS ÉVEK ELEJÉN 157

Gróf Bethlen István és kora. Szekfű pozíciója a húszas években 157

A Magyar Szemle szerkesztőjeként 165

Viták a Bethlen Gábor körül 170

Disputák a szellemtörténetről 181

A Magyar történet Szekfű-köteteinek fogadtatása 190

A tizenhatodik század. A tizenhetedik század 190

A tizennyolcadik század 195

A tizenkilencedik és huszadik század 198

Összegezési kísérletek – madártávlatból 201

HATODIK FEJEZET

A HARMINCAS ÉVEK DEREKÁN. KÖZÖSSÉGI ÉS

SZEMÉLYES KAPCSOLATI HÁLÓK 205

A bővített Három nemzedék sajtóviSSzhangja 205

A Mályusz – Szekfű szakmai vita előzménye és első fejezete 211

*Egyházi kapcsolatok, beágyazódás. Szekfű és az esztergomi
Katolikus Nyári Egyetem* 217

*Szekfű politikai reformtörekvéseinek és narratíváinak
erősödése a harmincas évek közepén* 227

*Kísérletek az ifjú értelmiségi rétegek megnyerésére:
a Magyar Szemle nyitása* 231

*Pillantások Szekfű Gyula személyes kapcsolati rendszerére
a harmincas évek közepén* 236

*Néhány további Szekfű-kép. A Magyar történet
idegen nyelvű kiadásának terve* 254

1937: Szekfű Gyula addigi ismertségének csúcsán 256

A Schittenhelm-ügy 256

Szekfű kiállása az írók elleni perben 263

III. RÉSZ 267

HETEDIK FEJEZET

SZEKFŰ MŰKÖDÉSÉNEK FOGADTATÁSA A

HARMINCAS ÉS NEGYVENES ÉVEK FORDULÓJÁN 269

Krízishelyzet a magyar politikában és szellemi életben 269

*Az asszimiláció-vita folytatódása 1939-ben. Farkas Gyula
könyve. Németh László: Kisebbségben* 271

<i>Mi a magyar?</i>	279
Németh László életmű-értékelése Szekfűről	286
A szellemtörténeti „iskola” alkonya. A Mályusz–Szekfű-vita utolsó fejezetei	293
A moszkvai magyar kommunista értelmiség Szekfűről és a szellemtörténetről	299

NYOLCADIK FEJEZET

SZEKFŰ GYULA A NEGYVENES ÉVEK ELEJÉN	302
A kezdeti „szerzős” évek a <i>Magyar Nemzet</i> nél 1940-41-ben	302
A politikai aktualitások sodrában	314
Petőfi példája és a Magyar Történelmi Emlékbizottság	314
<i>Állam és nemzet. A magyarság és a szlávok</i>	317
Polémia Bajcsy-Zsilinszky Endrével	321
Gondolatok a parasztművelődésről	324
Baráth Tibor támadása	325
Szekfű kiállításai 1942-43-ban	327
1943: Szekfű ikonikus alakká válik	329
I. Akadémiai székfoglaló. Akadémiai nagyjutalom.	
Születésének 60. évfordulója. Emlékbeszéd Marczali	
Henrik síremlékének avatásán	329
II. „Valahol utat veszítettünk”	335

IV. RÉSZ

KILENCEDIK FEJEZET

SZEKFŰ GYULA SORSFORDÍTÓ ÉVEI: 1945–1948	343
Politikai és morális csapdahelyzetben	343
Diskurzus az „új szellemi front”-ról	345
Szekfű Gyula újabb tanúságtételei	349
Politikai publicisztikájának jellemző vonásai 1945-ben	352
Szekfű sajtója 1945–46-ban	355
Diplomáciai és pártszolgálatban	357
Moszkvai követként	357
<i>A Forradalom után</i>	364
<i>A Forradalom után</i> korabeli fogadtatása	369
Bibó István bírálatai Szekfű Gyuláról	373
Szekfű szembefordulása a Magyar Katolikus Egyház vezetésével	379

TIZEDIK FEJEZET

SZEKFŰ GYULA UTOLSÓ ÉVEI 1949–1955	386
Szovjetizálás, „nemzeti kommunista” ideológia. Szekfű elmagányosodása	386
Morális válság: a hatalom védelmének keresése. Rákosi Mátyás és Kossuth Lajos születési évfordulója	390
<i>Az öreg Kossuth 1867–1894</i>	395
A történész Szekfű kilátástalansága	398
Sztálin halála, Szekfű 70. születésnapja	400
Nekrológok Szekfűről. Utolsó írása: <i>Az értelmiségiek átállása a felszabadulás idején</i>	402
További marxista hadjárat a szellemtörténet és a nacionalizmus ellen	407

V. RÉSZ	409
---------	-----

TIZENEGYEDIK FEJEZET

SZEKFŰ MEGÍTÉLÉSE 1956 UTÁN. AZ ÖTVENES ÉVEK VÉGE ÉS A HATVANAS ÉVEK	411
(Bevezetés a folytatáshoz)	411
Az 1956-os forradalom ideológiai, politikai és történészszakmai következményei	413
Szekfű az 1958-as pártállásfoglalások, - irányelvek, - tézisek, valamint az ezekre épülő szakmai átvilágítások fényében	416
Mérei Gyula értékelései	416
A „Szekfű-kérdés” felbukkanásai a hatvanas évek első felében. Irányok a Molnár Erik-vitához	420
A hatvanas és a hetvenes évek releváns vitái: a Molnár Erik- és a Király István-vita a „Szekfű-kérdés” felől nézve	425
A vita első szakasza: nemzeti tudat a feudalizmusban	425
A „szocialista nemzettudat”-ról és a történelem „nemzeti látószögé”-ről. Király István fellépése a hetvenes évek elején	430

TIZENKETTEDIK FEJEZET

A HETVENES ÉVEK SZELLEME	
A „SZEKFŰ-KÉRDÉSEK” FELŐL NÉZVE	435
Elmozdulások a hatvanas évek végén	435
A hetvenes évek domináns színei I.	438
A hetvenes évek domináns színei II.	443
Várdy Béla (Steven Bela Vardy)	443

Dénes Iván Zoltán fellépése. Bibó István újra láthatósága	445
Glatz Ferenc Szekfű-képének struktúrája	449
Mi volt még a hetvenes évek Szekfű-irodalmában?	452

TIZENHARMADIK FEJEZET

A CENTENÁRIUM (1983) ELŐTT ÉS UTÁN: A

TÖRTÉNÉS SZÉKFI POZÍCIÓI MEGERŐSÖDNEK 454

Néhány mértékadó történeti szempont és állásfoglalás 454

Szekfű Gyula születésének 100. évfordulója – 1983 458

A történetiszakma vezető vonalának állásfoglalásai 458

Kritikai hangok a centenáriumon 462

Továbbra is: „Szekfű-problémák” 466

Németh László egykori Szekfű-bírálatának késői recepciója 469

VI. RÉSZ 475

TIZENEGYEDIK FEJEZET

A „RENDSZERVÁLTOZÁS” ÉS AMI UTÁNA

KÖVETKEZETT: A SZÉKFI-RECEPCIÓ FŐ VONALAI

1990 UTÁN 477

Folytatódnak Szekfű könyveinek újrakiadásai. Szekfű és a liberalizmus – más megvilágításban 477

A *Három nemzedék* „antiszemitizmusa” 481

Dénes Iván Zoltán hosszú kritikai vonala 489

Erős Vilmos Szekfű-képe 494

További recepciótörténeti események az ezredforduló tájékán. Négy fontos tanulmánykötet 497

Az érdeklődő figyelem fókuszában Szekfű 1940-es évekből és 1945 utáni korszaka 503

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

A TÖRTÉNET SZÉKFI MEGÍTÉLÉSÉT BEFOLYÁSOLÓ

NÉHÁNY TÖRTÉNETTUDOMÁNYI TÉMA

NAPIRENDEN MARADÁSA 509

„Nemzeti-függetlenségi küzdelmek” („szabadságharcok”) avagy „rendi-nemesi felkelések” a 17. században?

Országegyesítési kísérletek? 509

A Rákóczi-szabadságharc és a 18. század megítélése 516

Az 1867-es kiegyezés. Magyarország az Osztrák–Magyar Monarchiában 524

Újra a szellemtörténetről 536

UTÓHANG

SZEKFŰ GYULA ALAKJA A KORTÁRSÁK

VISSZAEMLEKEZÉSEIBEN

539

Az emigrációban

539

És akik itthon maradtak

543

FÜGGELÉK

553

I. A témakörök megközelítésének alapművei. (Válogatás)

555

1. Historiográfia, recepciótörténet

555

2. Sajtótörténet, repertórium

557

II. Névmutató

558